

Studiedag - Maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen - 24.11.2010

Jongvolwassenen tussen wal en schip. Perspectief gevraagd!

Itte Van Hecke, stafmedewerkster Steunpunt Algemeen Welzijnswerk

Na het beleidsdossier van het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk “Jongvolwassenen: tussen wal en schip?”, dat gepubliceerd werd in 2008, zaten hulpverleners niet stil. De CAW’s bleven creatief aan de slag met de doelgroep maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen. Ten behoeve van deze jongeren in een precaire leefsituatie werden intersectorale netwerken opgezet.

Na het beleidssignaal willen we deze praktijken in de verf zetten als basis om verder te werken aan intersectorale afstemming en samenwerking. Niet alle verzamelde “good practices” uit de CAW’s komen in deze tekst aan bod. In het voorjaar van 2011 plannen we een aanvulling op het eerder genoemde beleidsdossier waarin we een overzicht geven hoe het algemeen welzijnswerk maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen ondersteunt in het opbouwen van een realistisch toekomstperspectief. De “good practices” zullen hiervoor de basis vormen. Ondertussen blijven we de vinger aan de pols houden en knelpunten signaleren.

Sam

“Sam is 17 jaar. Hij wordt binnen 3 maanden 18. Met zijn moeder, zus en broer woont hij in bij de vriend van moeder. Het contact met zijn biologische vader is al 10 jaar verbroken. De 3 kinderen hebben verschillende vaders. Hoewel zijn moeder al langer softdrugs gebruikt, is daar sinds kort ook coke en XTC bijgekomen. Ze reageert vaak erg agressief op Sam en zijn broer en zus. De ruzies lopen erg hoog op. Daarnaast verdwijnt de moeder regelmatig voor onduidelijke tijd naar Frankrijk met vrienden. Ze laat de kinderen dan achter bij haar vriend.”

Op het moment dat Sam zich aanmeldt op het JAC is zijn moeder zo al 8 weken weg. Dit heeft ertoe geleid dat de vriend van moeder het niet meer ziet zitten om nog langer samen te wonen. De huur van de woonst is opgezegd. De 3 kinderen worden dus dakloos. De jongere broer gaat bij zijn biologische vader wonen. De oudere zus trekt in bij haar lief. Sam’s 16 jarige vriendin Bieke

volgt begeleid zelfstandig wonen binnen de Bijzondere Jeugdbijstand. Voorlopig is dit Sam's verblijfplaats. De beide tieners hebben zeer weinig geld om van te leven. Bovendien mag Bieke eigenlijk geen andere mensen in huis nemen.

Omdat Sam te vaak ongewettigd afwezig was, is zijn leercontract stopgezet. Omdat hij voltijds wil gaan werken is hij ook gestopt met school.. De aanvraag voor een leefloon bij het OCMW wordt geweigerd omwille van het feit dat Sam nog minderjarig is. Het OCMW verwijst naar het CBJ. Het CBJ kan hem niet verder helpen omdat hij bijna 18 is en de wachtlijst voor BZW te lang is. Een opname in een OCJ of opvangcentrum voor daklozen is niet mogelijk omdat hij zijn verblijf niet kan betalen. Zijn sociale administratie draait bovendien volledig in de soep omdat hij nog gedomicilieerd is bij de ex-vriend van de moeder maar daar niet meer verblijft.”

Zoals Sam melden zich veel jongvolwassenen aan bij de CAW's. Op de grens tussen minder- en meerderjarigheid en op de grens tussen sectoren en hun regelgeving. Ze vallen dus letterlijk tussen wal en schip. Vast van plan om in hun leven de gepaste keuzes te maken die hen een ander perspectief bieden dan het voorbeeld van hun ouders vallen ze tussen de mazen van het net.

In het beleidsdossier “Jongvolwassenen: tussen wal en schip?” werd een profiel geschetst van deze jongeren “in de overgang”.

“Ondanks ons veelgeprezen onderwijssysteem verlaat 1 op 8 jongeren het secundair onderwijs zonder getuigschrift. De 18- tot 25-jarigen zijn oververtegenwoordigd in de statistieken van de OCMW's. Steeds meer jongvolwassenen doen een beroep op de voedselbanken en gaan gebukt onder een schuldenlast. Ondanks succesvolle pogingen om de jeugdwerkloosheid te doen dalen, blijft er een belangrijke groep jongvolwassenen buiten het vizier van de activeringsprogramma's. De categorie van jongvolwassenen heeft tenslotte ook een relatief groter aandeel in de cijfers over zelfdoding, psychische problemen en depressie.” (Stas, K., 2008)

Velen hebben een instellingsverleden en /of zijn gedetineerd (geweest). Heel specifiek worden jongvolwassen vluchtelingen, jongvolwassenen met een multi-problematiek en jongvolwassenen met kinderen genoemd.

“1 op de 7 jongeren verlaat de school zonder diploma. We spreken dan over 10 000 leerlingen per jaar die ongekwalificeerd uitstromen uit het secundair onderwijs.” (De Standaard, 26 oktober 2010) In 1999 ging het over 1 op 8 jongeren, hun aantal stijgt dus. En als we dan naar de verschillen kijken tussen meisjes en jongens dan blijkt het te gaan om bijna 1 op 5 Vlaamse jongens.

Ik citeer: “amper 26% van de jongeren in het deeltijds beroepsonderwijs had in oktober naast zijn studie ook effectief een baan en ook het aantal tieners dat in een begeleidingstraject stapt daalt.” (De Standaard, 2 november 2010)

De lacunes, zoals genoemd in het dossier, in de zorg aan maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen blijven een rol spelen. Deze jongvolwassenen ervaren een gebrek aan binding en toekomstperspectief. Er is een gebrek aan betaalbare woningen. De beperkte scholingsgraad en tewerkstellingskansen hypothekeren iemands latere sociaaleconomische positie en levenskwaliteit.

Wat betekent dit voor de hulpverlening aan jongvolwassenen?

Netwerkvorming op verschillende niveaus is essentieel om vanuit een gedeelde betrokkenheid en zorg te zoeken naar gepaste ondersteuning voor de problemen van individuele jongvolwassenen. Dit vraagt van de zorgaanbieders voldoende flexibiliteit en de mogelijkheid om vlot door te stromen van één werkvorm naar een andere. Er is dus ook meer aansluiting nodig tussen de sectoren, bijvoorbeeld onder de vorm van trajectbegeleiding.

Recent zijn er initiatieven waarbij er psychiatrische crisisopvang georganiseerd wordt. En wat daarna? Kan een jongvolwassene verder ondersteund worden in de psychiatrische zorg, eventueel ambulante in een CGG of komt hij dan op een wachtlijst terecht? Wat met jongvolwassenen die vanaf hun 18 plotseling niet meer in aanmerking komen voor zorg door een voorziening van het VAPH?

De doorstroming of uitstroom uit de bijzondere jeugdzorg in nauwe samenwerking met het algemeen welzijnswerk kan jongvolwassenen een adequaat beeld geven van de verantwoordelijkheden van een volwassen leven en de mogelijke ondersteuning daarbij. Er wordt immers van hen een enorme zelfredzaamheid verwacht die je niet zomaar opbouwt in een leefgroepsysteem. Zo kan de continuïteit van de zorg eventueel gewaarborgd worden door een (intersectorale) trajectbegeleider die ook jongvolwassenen kan opvolgen die omwille van een combinatie van problemen op verschillende terreinen in geen enkele sector aan het profiel van die bepaalde doelgroep voldoen. Op dit moment is dat een methodiek die al ontwikkeld is in het kader van de Integrale Jeugdhulp.

Ondanks een uitgebreid intersectoraal hulpaanbod blijft de maatschappelijk zwakke positie van jongvolwassenen vaak de basis van hun precare leefsituatie. VDAB en OCMW zijn de belangrijkste partners om samen te werken in een afgestemd aanbod.

Ik ga ervan uit dat er vanuit elke sector een op maat gesneden verhaal te vertellen is.

Het actieplan

In 2010 worden in het actieplan van de Vlaamse regering ten aanzien van maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen de volgende beleidsacties vooropgesteld:

- een wetenschappelijk onderzoek naar de kenmerken en behoeften van de groep maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen
- de noden, goede praktijken en praktijkaanbevelingen inzake crisishulp voor jongvolwassenen verzamelen
- intersectoraal afgestemd (informatie)materiaal ontwikkeld door de sectorale agentschappen ter ondersteuning van jongvolwassenen en hun context bij het verlaten van de jeugdhulp
- screening en optimalisering van de regelgeving op knelpunten die zorg op maat van jongvolwassenen bemoeilijken
- hulpcontinuïteit, hulpcoördinatie, trajectbegeleiding: concepten onderzoeken naar de mogelijkheden om dit te organiseren t.a.v. maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen
- het versoepelen van de leeftijdsgrens voor het organiseren van cliëntoverleg binnen Integrale Jeugdhulp

De minister doet uiteraard enkel aanbevelingen binnen het beleidsdomein Welzijn,

In de praktijk zoeken naar een adequaat aanbod aan deze doelgroep.

De CAW's worden dagelijks geconfronteerd met jongvolwassenen in zeer precare leefsituaties die uiteindelijk een beroep doen op de hulpverlening omdat het echt niet meer anders kan en hun persoonlijke overlevingsstrategieën onvoldoende gebleken zijn. De doelgroep wordt gekenmerkt door een enorme diversiteit.

De creativiteit, flexibiliteit en noodzakelijke competenties die deze doelgroep vraagt hebben geleid tot een breed palet van “good practices”, voornamelijk gebaseerd op een sectoroverschrijdende aanpak. De ontwikkelingen van Integrale Jeugdhulp hebben dit geïnspireerd en ondersteund.

Wat daarin op de voorgrond komt is de vroegdetectie van jongeren in een risicosituatie en de *preventieve aanpak*. Dit is een logisch gevolg van het contact met de hulpvragen van jongeren.

De JAC's als laagdrempelige onthaalpunten verruimen hun aanbod naar mobiel, vindplaatsgericht en outreachend werken. Ook online hulpverlening is een niet te onderschatten aanbod voor deze doelgroep. Jongeren vinden immers dat ze in eerste instantie moeten proberen om hun problemen zelf op te lossen, eventueel door in hun onmiddellijke kring hulp te vragen. Het is dus zaak van welzijnswerkers om aanwezig te zijn daar waar ook de jongeren zijn. Daar dient ook bekendmaking te gebeuren voor jongeren zich aangesproken voelen op hun persoonlijke situatie. De drempel om een hulpvraag te stellen is lager als de jongere “een gezicht” kan plakken op het JAC bijvoorbeeld. Ze hebben nood aan een herkenbare persoon.

Straathoekwerk, samenwerking met het jeugdwerk en samenwerking met het onderwijs komen daaraan tegemoet.

Straathoekwerkers werken op plaatsen waar jongeren vertoeven en bouwen met hen een onvoorwaardelijke relatie op in een periode voor het moment dat hun leven mis gaat. Daarna kan de straathoekwerker als vertrouwensfiguur de bruggenbouwer zijn naar instanties.

Samenwerking met het jeugdwerk gebeurt op diverse manieren: jongvolwassenen kunnen in de jongerenwerking ook spreken met een aanwezige hulpverlener, deskundige hulpverleners voorzien vorming en ondersteuning voor jeugdwerkers in hun helpende rol en de vertrouwensband die ze vaak hebben met de jongeren. (EHBJ-project, JAC Plus, CAW Metropool)

Via de leer- en werkcentra worden trainingen aangeboden om jongvolwassenen te leren zelfstandig beslissingen te nemen. Jongvolwassenen uit deze centra kunnen ook in het JAC hun werkervaring opdoen. (CAW & JZ Middenkust)

Lokaal is er samenwerking met scholen uitgebouwd op verschillende manieren: werkwijzen waarbij de school rechte reeks jongeren kan toeleiden of welzijnswerkers die fysiek aanwezig en aanspreekbaar zijn op school. Er is een project Jongerencoaching in secundaire scholen waarbij leerlingen die dreigen uit te vallen op schools vlak door afwijkend gedrag en spijbelgedrag worden ondersteund. (CAW Metropool)

Ook de jeugdadviseurs vormen aanspreekpunten voor jongvolwassenen in risicosituaties.

Jeugdadviseurs zijn jongeren die een opleiding volgen om hun vrienden beter te leren helpen. Jeugdadviseurs worden gericht gerekruteerd bij doelgroeporganisaties, in het deeltijds- en beroepsonderwijs.

Concreet wordt er in de sector gewerkt met een onafhankelijk mobiel en actief onthaal voor jongvolwassenen met een thuisloosheidsrisico door specifieke jongvolwassenonthalers die mogelijks het ganse traject van de jongvolwassene ondersteunen en netwerking uitbouwen. (CAW Stimulans)

Voor jongvolwassenen met een complexe vraag die geen eenduidig antwoord vindt in de reguliere hulpverlening zijn er vormen van casemanagement uitgebouwd. (CAW Regio Brugge) Daarbij wordt casemanagement beschouwd als oplossing voor de nefaste gevolgen van de versnippering van de categoriale hulpverlening voor de individuele jongvolwassene door middel van een integrale benadering van het cliëntsysteem.

Gezinscoaches doen thuisbegeleiding voor gezinnen die niet in de reguliere hulpverlening terecht kunnen. Dit kan voor jongvolwassenen met kinderen. Maar ook in gezinnen waar jongvolwassenen nog thuis verblijven is meerderjarigheid geen grens voor de begeleiding. (CAW De Terp)

Er zijn ook projecten waarbij er in samenwerking met bijzondere jeugdzorg een eerstelijnsvervolgtraject op maat gerealiseerd wordt voor jongeren die op dat moment nog begeleid worden in de bijzondere jeugdzorg. Bedoeling is om jongeren die baat hebben bij vervolghulpverlening na hun vertrek uit de bijzondere jeugdzorg zorgzaam toe te leiden naar begeleid zelfstandig woonbegeleiding binnen het JAC. (CAW Regio Leuven)

Daarnaast worden samenwerkingsmodellen gezocht met de geestelijke gezondheidszorg voor jongvolwassenen in een multiprobleem situatie of met ernstige psychische problemen. Dit gebeurt door ondersteuning van de onthaalwerking van het CAW door een medewerker van een CGG, wederzijdse kennisuitwisseling, afstemming van instroom- en verwijsp procedures en continuïteit in de zorg, gedeelde zorg. (CAW Metropool, CAW De Terp, CAW De Mare)

Voor jongvolwassenen met een handicap ontwikkelde Begeleid Wonen Brussel (VAPH) een informatiepakket voor hulpverleners die jongvolwassenen begeleiden met (een vermoeden van) een handicap. Elke hulpverleningsorganisatie kan hierop een beroep doen om meer zicht te krijgen hoe je een handicap herkent en omgaat met zorg en doorverwijzing van de cliënt.

Woonbegeleiding voor jonge problematische druggebruikers tussen 18 en 25 jaar gebeurt in Antwerpen (CAW Metropool)

In de regio Kortrijk ontwikkelden de CAW's samen met de OCMW's en Groep Intro "Laat je gelden!", een participatief preventieproject rond schulden voor en met jongvolwassenen. Ak(trac)tie is een deelwerking van CAW Piramide waar in samenwerking met de VDAB een actief programma geboden wordt aan langdurig werkloze jongvolwassenen. Door samen (werk)activiteiten te doen worden jongeren toegeleid tot een voltijdse opleiding of een volwaardige job.

Deze praktijkenschets is, zoals eerder vermeld, niet volledig maar geeft een duidelijk beeld van de mogelijkheden om over de sectoren heen netwerken te creëren om maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen een haalbaar toekomstperspectief te bieden.

Een toekomstperspectief?

Van jongvolwassenen wordt verwacht dat ze verantwoordelijkheid opnemen voor hun leven en keuzes maken voor hun toekomst. Niet zo evident als je leefsituatie al precair is.

Toch, jongvolwassenen die voor zichzelf een toekomstperspectief zien hebben meer kracht om hun situatie, eventueel met de steun van een hulpverlener, aan te pakken.

En daar ligt de voornaamste opdracht van de hulpverlening over de sectoren heen: het creëren van een realistisch haalbaar toekomstperspectief voor jonge mensen tussen minder- en meerderjarigheid, onvolwassen- en volwassenheid met een verhoogd risico op sociale uitsluiting.

Wat vinden we niet terug in het actieplan?

Uiteraard zijn we verheugd over de beleidsaandacht in het kader van Welzijn voor jongvolwassenen in een zeer kwetsbare leefsituatie.

Wat hierin buiten beschouwing gelaten wordt is de noodzaak aan betaalbare huurwoningen, sociale huisvesting voor jonge mensen met een beperkt inkomen.

De regelgeving en praktijk van de OCMW's in het al dan niet voorzien van financiële steun voor jongeren op de grens naar de meerderjarigheid belemmert stappen naar een zelfstandig leven.

Samenwerking met de VDAB in trajecten voor opleiding en tewerkstelling van laaggeschoolde jongeren dringt zich op.

Daarnaast worden er geen oplossingen gezocht voor de lange wachtlijsten in de bijzondere jeugdzorg waardoor jongeren pas in aanmerking komen voor begeleid zelfstandig wonen als ze al 18 jaar zijn. We vermoeden een dark number van jongeren die de aansluiting van de hulpverlening na de bijzondere jeugdzorg missen.

Voor de specifieke doelgroep van jongvolwassenen in een precare verblijfssituatie en jongvolwassen vluchtelingen zijn geen acties voorzien.

Hoe worden bovendien jongvolwassen gedetineerden ondersteund om na hun detentie opnieuw hun leven en hun toekomst op te bouwen? Ze hebben meestal helemaal geen sociaal netwerk meer na het verlaten van de gevangenis.

Besluit: wat zijn de uitdagingen?

Hoe werkt het beleid na dit actieplan verder aan de precare leefsituatie van maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen?

We hopen dat de minister van welzijn, Volksgezondheid en Gezin ook aanzetten zal geven voor de thema's die niet in het actieplan zitten. Daarnaast beweegt er op het terrein van de hulpverlening, intersectoraal, heel wat aan afstemming en samenwerking. We verwachten dit ook van de verschillende agentschappen en beleidsdomeinen binnen de Vlaamse overheid.

Zo is op beleidsniveau de afstemming tussen de sectoren van de bijzondere jeugdzorg en het algemeen welzijnswerk voorzien wat betreft begeleid zelfstandig wonen. Het is meer dan

wenselijk dat dit in concrete praktijken wordt omgezet.

De uitdaging blijft om jongvolwassenen te benaderen vanuit een positieve ingesteldheid, niet vanuit een problematiek. We pleiten er ook voor om deze jongeren zelf aan het woord te laten in de aanbevelingen en acties die hen aanbelangen. Integrale Jeugdhulp biedt een duidelijk intersectoraal kader en methodieken voor minderjarigen maar wat na 18?

We pleiten voor een duidelijke meting van de groep jongeren die op hun 16 of 17 een hulpvraag stellen aan de bijzondere jeugdzorg of het VAPH en daar niet meer terecht kunnen omwille van de lange wachtlijsten. Vooral in de eerstgenoemde sector is een analyse van de voortgezette hulpverlening aan de orde. Jongeren doen immers pas een beroep op het algemeen welzijnswerk als de problemen niet meer te overzien zijn.

In de praktijk blijven we zoeken naar adequate praktijken. Maar dat volstaat niet als we zien dat 1 op 4 cliënten in het algemeen welzijnswerk jongvolwassen is. We blijven daarom de vinger aan de pols houden en leemtes en knelpunten signaleren.

Het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk maakt daarom in het voorjaar van 2011 een uitgebreid praktijkdossier gebaseerd op de “good practices” waarvan er eerder in de tekst een aantal beschreven zijn.

Bronnen:

De Standaard, 26 oktober 2010

De Standaard, 2 november 2010

Stas, K., “Jongvolwassenen: tussen wal en schip?”, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Berchem, 2008

